

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 39 (2012)

Αφιέρωμα: Η πολιτική της κρίσης στην ευρωζώνη



Μάνος Ματσαγγάνης, Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011, 231 σελ

Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος

doi: [10.12681/hpsa.14550](https://doi.org/10.12681/hpsa.14550)

Copyright © 2017, Δημήτρης Α. Σωτηρόπουλος



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Σωτηρόπουλος Δ. Α. (2017). Μάνος Ματσαγγάνης, Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011, 231 σελ. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 39, 151–153. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14550>

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΕΣ

ΜΑΝΟΣ ΜΑΤΣΑΓΓΑΝΗΣ, *Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς: οικονομική κρίση, δημοσιονομική λιτότητα και κοινωνική προστασία*, εκδόσεις Κριτική, Αθήνα 2011, 231 σελ.

Όλοι θεωρούν βαριότητες τις κοινωνικές συνέπειες της εφαρμογής των δύο Μνημονίων (2010 και 2012) και μάλλον έχουν δίκιο· ελάχιστοι ωστόσο είναι εκείνοι που μπορούν να διευκρινίσουν τι ακριβώς εννοούν. Για παράδειγμα, είναι ερευνητικά ενδιαφέρον αλλά δυσπρόσιτο θέμα το σε ποιο βαθμό τυχόν αύξηση της φτώχειας ή/και των εισοδηματικών ανισοτήτων οφείλεται στην ύφεση που είχε εκδηλωθεί ήδη από το 2008, στα μέτρα των Μνημονίων ή και στα δύο μαζί. Οι ελληνικές και ευρωπαϊκές στατιστικές πηγές δεν βοηθούν, γιατί τα στοιχεία τους είναι πάντα παλιότερα: υπολείπονται σχεδόν δύο χρόνια από την εκάστοτε τρέχουσα φάση της κρίσης.

Στο τελευταίο βιβλίο του, ο Μάνος Ματσαγγάνης, επίκουρος καθηγητής του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, προβαίνει σε συγκεκριμένες εκτιμήσεις των κοινωνικών συνεπειών της κρίσης βάσει των ελάχιστων διαθέσιμων στοιχείων. Παρουσιάζει ένα μοντέλο προσομοίωσης των αποτελεσμάτων της με βάση τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία, δηλαδή τα στοιχεία του 2009 για τα εισοδήματα των νοικοκυριών. Στηριζόμενος σε ένα νέο υπόδειγμα, εξετάζει το πώς θα πρέπει να μεταβλήθηκαν αυτά τα εισοδήματα μετά την εφαρμογή των μέτρων του πρώτου Μνημονίου. Σημειώνουμε εδώ πως, για όσους ενδιαφέρονται για μεθοδολογικές καινοτομίες, η χρήση του υποδείγματος EUROMOD –το οποίο ο συγγραφέας επεξεργάστηκε μαζί με τη Χρύσα Λεβέντη– αποτελεί συμβολή στη βιβλιογραφία.

Το υπόδειγμα αυτό ενδιαφέρει κατεξοχήν τους οικονομολόγους και τους αναλυτές της κοινωνικής πολιτικής. Η εφαρμογή του είναι χρήσιμη για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα ποιοι «πλήρωσαν» τη λιτότητα που επέβαλε το πρώτο Μνημόνιο. Η απάντηση του Ματσαγγάνη είναι η εξής: αν και σε απόλυτους όρους, υπολογίζοντας τους φόρους και τις εισφορές του πρώτου Μνημονίου, τα πλουσιότερα από πλευράς εισοδήματος στρώματα συνεισέ-

φεραν περισσότερο από τα υπόλοιπα, εν τέλει, σε σχετικούς όρους, συνυπολογίζοντας και την αύξηση των έμμεσων φόρων (ΦΠΑ), οι φτωχοί συνεισέφεραν περισσότερο από τους πλούσιους.

Για τους πολιτικούς επιστήμονες και ειδικότερα τους αναλυτές των δημόσιων πολιτικών, το βιβλίο αυτό είναι πολύτιμο διότι ασκεί κριτική, όχι μόνο στα μέτρα κοινωνικής πολιτικής των κυβερνήσεων Καραμανλή (2004-2009) και Παπανδρέου (2009-2011), αλλά και στους υποστηρικτές του αναποτελεσματικού, άδικου και σπάταλου ελληνικού κράτους πρόνοιας. Το κύριο μήνυμα του συγγραφέα είναι ότι το ελληνικό κράτος πρόνοιας διαπερνάται από έναν συστηματικό δυνάμεων που ευνοεί τους εντός τους συστήματος («εντός των τειχών», των προστατευτικών δηλαδή τειχών του κράτους πρόνοιας) τόσο απέναντι στους «εκτός των τειχών» όσο και όσους βρίσκονται «επί των τειχών» (με άλλα λόγια, όσους βρίσκονται κοντά αλλά πάντως μάλλον έξω απ' αυτά τα τείχη).

Εντός των τειχών βρίσκονται οι ελεύθεροι επαγγελματίες, ορισμένες άλλες κατηγορίες αυτο-απασχολούμενων, οι υπάλληλοι των ΔΕΚΟ και οι υπάλληλοι των δημοσίων υπηρεσιών καθώς και οι συνταξιούχοι αυτών των επαγγελματικών κατηγοριών. Αυτοί επηρεάστηκαν δυσμενώς από τα μέτρα λιτότητας, αλλά πάντως πολύ λιγότερο από όλες τις άλλες επαγγελματικές κατηγορίες του πληθυσμού. Οι ευνοημένες επαγγελματικές κατηγορίες εκπροσωπούνται από ισχυρές επαγγελματικές ενώσεις (ΔΣΑ, ΙΣΑ κ.λπ.). Οι μισθωτοί που είναι εντός των τειχών κυριαρχούν συντριπτικά στα όργανα διοίκησης των τριτοβάθμιων οργανώσεων (ΓΣΕΕ, ΑΔΕΔΥ).

Ο Ματσαγγάνης θεωρεί ότι το κράτος πρόνοιας στην Ελλάδα εξυπηρετεί κυρίως –αν όχι μόνον– τους εντός των τειχών. Θα προσθέταμε ότι στην επιθετική στρατηγική αυτών των ενώσεων και οργανώσεων απέναντι στα δύο Μνημόνια είναι δυσδιάκριτα τα όρια της υπεράσπισης του κράτους πρόνοιας γενικά από την προάσπιση των επιμέρους ρυθμίσεων της εισοδηματικής, ασφαλιστικής και συνταξιοδοτικής πολιτικής που εδώ και δεκαετίες τους παρέχουν συγκριτικά πολύ ευνοϊκότερη κοινωνική προστασία.

Η κοινωνική προστασία των υπόλοιπων κατηγοριών ήταν πάντα πολύ μικρότερη. Συγκεκριμένα, όπως γράφει ο Ματσαγγάνης, στους επί των τειχών περιλαμβάνονται οι μισθωτοί των μεσαίων και μεγάλων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Αυτοί, οι οποίοι θεωρητικά καλύπτονται από το ΙΚΑ, υπέστησαν περικοπές εισοδημάτων λόγω της επέκτασης των άτυπων μορφών απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα και της περικοπής των κοινωνικών μεταβιβάσεων ήδη από το 2010. Θα προσθέταμε εδώ με έμφαση ότι στην ίδια κατηγορία ανήκουν και οι εργαζόμενοι «με μπλοκάκι». Τον Ιούνιο του 2010, ένας νόμος

του Μνημονίου (3846/2010) βελτίωσε τη θέση τους έναντι του εργοδότη, μεταθέτοντας στον τελευταίο το βάρος της απόδειξης ότι οι συγκεκριμένοι εργαζόμενοι δεν είναι μισθωτοί. Ωστόσο, στη συνέχεια, η ύφεση και η αύξηση της ανεργίας (σχεδόν 22% στις αρχές του 2012) θα πρέπει να κατέστησαν τη διαπραγματευτική θέση αυτών των εργαζόμενων ιδιαίτερα αδύναμη.

Σε κάθε περίπτωση, οι μεταρρυθμίσεις δεν άγγιξαν τα πολύ ισχυρά συμφέροντα των καλά προστατευόμενων επαγγελματικών κατηγοριών του πληθυσμού έναντι των λιγότερο προστατευόμενων. Οι περιπτώσεις που αναδεικνύει ο Ματσαγγάνης είναι ενδεικτικές του πολιτικού προβλήματος της άνισης, πελατειακά κατανεμημένης κοινωνικής προστασίας. Μερικοί συνταξιοδοτούνται αργότερα με χαμηλές συντάξεις, ενώ άλλοι νωρίτερα, σε παραγωγική ηλικία και μάλιστα με υψηλότερες συντάξεις. Όπως επισημαίνει ο συγγραφέας: «Εξαιτίας του πελατειακού κατακερματισμού, η ίδια [συνταξιοδοτική] εισφορά δίνει στο ΙΚΑ σύνταξη 500 ευρώ στα 65, ενώ στο ταμείο των υπαλλήλων του ΟΤΕ (ΤΑΠ-ΟΤΕ), 1500 ευρώ στα 55 χρόνια... Μια οικογένεια μισθωτών με δύο παιδιά και χαμηλό εισόδημα δικαιούται οικογενειακό επίδομα 24,65 ευρώ τον μήνα, εκτός αν οι δικαιούχοι γονείς εργάζονται στο Δημόσιο ή σε ΔΕΚΟ ή σε τράπεζα, οπότε το οικογενειακό επίδομα γίνεται 236 ευρώ τον μήνα».

Πάντως, οι εντελώς απροστάτευτοι σε ένα κράτος που ποτέ δεν θέσπισε το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα είναι οι εκτός των τειχών. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι άνεργοι (ιδίως οι μακροχρονίως άνεργοι), οι νέοι απόφοιτοι λυκείου και πανεπιστημίου χωρίς εργασιακή εμπειρία που απασχολούνται με άτυπες μορφές απασχόλησης ή δεν έχουν απασχοληθεί ποτέ και οι εργαζόμενοι στις μικρές και πολύ μικρές ιδιωτικές επιχειρήσεις. Οι τελευταίοι –όπως σωστά γράφει ο Ματσαγγάνης– καταντούν θύματα της εκτεταμένης παραβατικότητας των εργοδοτών. Η κρίση επιδείνωσε την κατάσταση των εκτός των τειχών και πιθανότατα μετέβαλε το προφίλ τους. Για παράδειγμα, ο συγγραφέας υποθέτει βίσιμα ότι ο «τυπικός» άνεργος δεν είναι πια ο νέος άνδρας ή η γυναίκα, αλλά ο μεσήλικας «αρχηγός νοικοκυριού» ο οποίος, προτού απολυθεί, απασχολούνταν στον ιδιωτικό τομέα.

Με βάση τα παραπάνω, εύλογα ο Ματσαγγάνης καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το ελληνικό κράτος πρόνοιας ήταν εντελώς απροετοίμαστο για την κρίση και πως όλα αυτά οδήγησαν στο να μην υπάρχει επαρκής κοινωνική προστασία την περίοδο κατά την οποία η κοινωνική προστασία είναι απαραίτητη περισσότερο παρά ποτέ.